

Стојанка Бојовић¹
Мирјана Бошкојевић²
Архив Косова и Метохије
Србија

ИСКУСТВА У ВРШЕЊУ СТРУЧНОГ НАДЗОРА КОД ПРИВАТНИХ ПРИВРЕДНИХ ДРУШТАВА КАО СТВАРАЛАЦА АРХИВСКЕ ГРАЂЕ И РЕГИСТРАТУРСКОГ МАТЕРИЈАЛА У НИШУ И РЕГИОНУ

Апстракт: Након 2000. године престала су да раде многа друштвена предузећа у Нишу и другим градовима у региону, у којима територијалну и стварну надлежност врши Служба надзора, обраде и сређивања Историјског архива Ниш. Упоредо са овим дошло је до отварања великог броја приватних предузећа (касније привредних друштава), што је надлежној служби овог Архива дало задатке да почне са интензивним обиласцима ових стваралаца. Од 2003. до 2018. године надлежна служба Историјског архива Ниш обишла је и формирала укупно 596 досијеа приватних привредних друштава, дала сагласност на 193 листе и донела 143 решења за уништење безвредног регистратурског материјала.

Кључне речи: *приватна предузећа, стручни надзор, обиласци, ствараоци, надлежна служба, надлежност, евиденције, архив, записници, решења листе*

Када је почетком 2000. године дошло до великих друштвено-економских и политичких промена у Србији, убрзаним темпом је дошло и до престанка рада многих друштвених предузећа у Нишу и другим градовима (Ражњу, Алексинцу, Сокобањи, Сврљигу, Гацином Хану, Меровини и Дољевцу) у којима територијалну и стварну надлежност врши Историјски архив Ниш. Упоредо са овим дошло је до отварања великог броја приватних предузећа, што је надлежној служби овог Архива дало задатак да почне са интензивним обиласцима ових стваралаца.

Регистратурски материјал и архивска грађа настали у раду приватних предузетника приватна су својина и налазе се под заштитом надлежних архива. Надлежна служба Историјског архива Ниш благовремено је реаговала у погледу заштите архивске грађе када је дошло до престанка рада великог броја друштвених предузећа, електронске и машинске индустрије и других великих предузећа у Нишу и околини. Истовремено, настао је велики број новоформираних приватних предузећа које су отварали висококвалификовани радници који су остајали без посла. Неки од њих су то учинили још деведесетих година.

Стручна служба Историјског архива Ниш у својим годишњим плановима, поред приоритетних регистратура, предвиђа и обиласке приватних *привредних друштава* која послују као ДОО (друштва са ограниченом одговорношћу) и АД (акционарска друштва), али и осталих приватних стваралаца-предузетника, која се

¹ архивски саветник, stojanka.bojovic@yahoo.com

² архивист

самоиницијативно јављају ради пружања потребних стручних упутстава (најчешће око излучивања, вођења архивске књиге и доношења Листе категорија са роковима чувања).

Стручни надзор ИА Ниш над приватним предузећима у периоду од 2003. до 2019. године

Служба надзора ван архива Историјског архива Ниш започела је 2003. године прегледе и надзор над архивском грађом и регистратурским материјалом насталим радом приватних предузећа. На основу евиденције у Архиву (досијеа стваралаца) до краја 2018. године укупно смо обишли 596 приватних стваралаца, дали сагласност на 193 Листе категорија са роковима чувања и сагласили се за доношење 143 решења за излучивање безвредног регистратурског материјала. Због недостатка већег броја радника у служби заштите ван Архива и великог броја приватних предузећа, *селективно* приступамо стручном надзору код ових стваралаца, у зависности од значаја и врсте регистратуре, количине грађе и посебно године формирања предузећа. Обилазимо их у распону од пет година.

Прво приватно предузеће које смо обишли је *Варинг Д.О.О. Ниш*, фирма за пројектовање, извођење, инжењеринг и консалтинг, основана 1992. године, а које је настало као логичан след породичне традиције (градитељства) дуге три генерације. У регистру стваралаца, који водимо за сваку општину посебно, *Варинг Д.О.О. Ниш* је уписан у заједнички регистар стваралаца града Ниша и има досије са редним бројем 435.

Имајући у виду да су у привредним друштвима већином запослени радници чије је то прво радно место и да им је потпуна непознаница пропис о чувању архивске грађе и регистратурског материјала, констатовали смо да су регистратурско уређење канцеларијског пословања до нашег обиласка вршили према сопственом (не)знању, нахођењу, потребама или наслеђеној пракси.

Јединствено за сва приватна привредна друштва која смо обишли до сада је то што су сви обезбедили адекватне услове и просторије за одлагање и чување документације и што се томе посвећује посебна брига.

Већина регистратура у којима настају велике количине документације имају наменске просторије (архиве) за чување документације, урађене по архивским стандардима. Полице су углавном металне, документација је у регистраторима, сређује се по врсти и хронологији и заштићена је од уништења и пропадања. Неки стваралаци чувају документацију која масовно настаје (финансијску), а нема трајни рок чувања, на дрвеним палетама, спремну да је, када јој истекне рок чувања, униште. Предузећа која стварају мање количине документације, чувају је по службама.

Правилник о канцеларијском пословању и Листу категорија регистратурског материјала са роковима чувања скоро да ниједан приватни стваралац архивске грађе није имао до нашег обиласка. Самим тим и завођење аката је имало великих недостатака: у деловодни протокол се заводе улазне фактуре и решења о годишњем одмору, али се на крају године не закључује деловодни протокол, празне колоне се не поништавају и др. У записницима о прегледу као приоритет налажемо доношење Правилника о канцеларијском и архивском пословању и Листе категорија регистратурског материјала са роковима чувања на које Архив редовно даје сагласност, искључиво на стручном колегијуму.

Код ових стваралаца устаљена је пракса да пре доношења одлуке врше излучивање безвредног регистратурског материјала, доносе Листу са роковима чувања, а излучивање врше уз претходне консултације са надлежним радницима Архива. Предложени безвредни материјал се пописује, а пописи се обавезно уз захтев достављају Архиву. Након увида у попис предложеног безвредног материјала, методом узорака на лицу места и срањивања са предложеним пописом, доносимо решење којим се одобрава уништење предложеног безвредног материјала, а које верификује директор Архива.

Привредна друштва углавном излучују финансијску документацију и то изводе банке, улазне и излазне фактуре, налоге за књижење са пратећом документацијом и остало чији је рок чувања до 10 година. Ове послове често не врше комисијски од најмање три члана, већ то у њихово име обављају књиговође или књиговодствене агенције за материјално-финансијско пословање.

Велики недостатак у овим пословима је што мали број њих врши излучивање а да претходно нису извршили упис документације у архивску књигу. Ни ми као надлежни архив нисмо успели да анимирамо овај важан задатак стваралаца. Некада то чине након наше интервенције или када заврше излучивање остатак документације попишу у архивску књигу јер сматрају да им је тако лакше.

Велики проблем заштите архивске грађе код ових предузећа је тај што непрестано долази до затварања великог броја приватних стваралаца, тј. њихове ликвидације и стечаја. Само се мали број обрати Архиву за предају документације на трајно чување. Већина, када затвори фирму, документацију одложи по приватним кућама јер сматра да је то њихово приватно власништво. Љубоморно је чувају, пошто најчешће садржи податке о њиховом личном ангажовању, успесима, учешћу у раду и развоју. Зато је наша улога да им појаснимо поступак преузимања документације, али и у истицању Архива као „баштиника и чувара колективног памћења“.

Од укупно 173 стечаја и ликвидације, Историјски архив Ниш је, од 2004. године до данас, преузео 48 приватних стваралаца који су престали са радом. То су предузећа код којих је законски отворен стечајни потупак. Предају се углавном платни спискови, завршни рачуни, досијеа радника, обрасци М4 и документација којој рок чувања још није истекао.

Johanson electrica d.o.o. Hnu

Служба надзора Историјског архива Ниш врши обиласке и прегледе документације и код страних приватних фирми које обављају делатност у нашем региону (*Leoni BMW D.o.o.*, *D.o.o. Acter tekstil Limited Liability*, *Johanson electrica d.o.o.* Ниш) над којима имамо територијалну и стварну надлежност. Сарадња је скоро потпуна, од достављања података, излучивања и доношења Правилника и Листе. Њихове просторије за чување документације-архиве су наменске, а скоро сва ова предузећа имају менаџере који су задужени за послове обављања канцеларијског пословања.

У наредним плановима и програмима за службу надзора ван архива Историјског архива Ниш, поред редовних обилазака и пружања стручних упутстава, неопходно је организовати одржавање стручних радионица и саветовања на којима ће се расправљати о питањима чувања архивске грађе код приватних стваралаца, али и о мноштву других питања, и заједнички отклонити недостатке.

Такође, шира и садржајнија сарадња архива у Србији, размена искустава на радионицама и саветовањима требало би да помогне решавању великог броја питања и проблема која још увек нису нормативно уређена.

Архивска грађа у приватном власништву, с обзиром на њен значај, по праву мора да ужива посебну заштиту у законодавно-правном систему сваке земље. Требало би истаћи да ни у једној земљи, бар у нашем окружењу, није на свеобухватан или савремени начин регулисана ова област заштите.

Нови Радни текст Закона о архивској грађи и архивској служби, који добија коначну физиономију и у фази је доношења, набраја шта се сматра приватном архивском грађом, а затим целим једним поглављем од девет чланова уређује обавезе стваралаца и ималаца приватне архивске грађе.

Наша служба у Историјском архиву нема већих сметњи приликом прегледа документације код приватних стваралаца. Из петнаестогодишње праксе обиласка предузећа и привредних друштава, свима њима је велика непознаница коме је та документација интересентна и шта је од свега тога историјско, културно и национално добро. Зато ће нормативна регулатива бити корисна у заштити приватне архивске грађе. Требало би што пре уредити и ову област законске регулативе како би приватна архивска грађа имала солидну заштиту. Квалитетна заштита архивске грађе обезбеђује се, пре свега, добром и потпуном законском регулативом и њеном ефикасном применом.

Зато је основни циљ наших прегледа да се поступање са архивском грађом одржава на законском и прописаном нивоу и да се таква пракса у потпуности успостави.

Навешћемо домаће приватно привредно друштво *AURA d.o.o* Ниш, предузеће за производњу и промет козметике, које смо обišли још 2005. године. Након достављеног записника послали су нам допис који овом приликом прилажемо.

AURA d.o.o. Ниш

ЗАКЉУЧАК

С обзиром да Нишки регион има око 3000 приватних предузећа, а да је само у Нишу регистровано око 2000, можемо констатовати да смо обишли мали број приватних стваралаца. Чињеница да у служби заштите ван Архива раде два стручна радника и да је наша надлежност над великим бројем стваралаца, можемо бити задовољни бројем стваралаца које обилазимо.

Доношењем *Закона о архивској грађи и архивској служби* и његовом применом заштита архивске грађе и регистратурског материјала код ових стваралаца биће у потпуности нормативно уређена.

AURA

PREDUZEĆE ZA PROIZVODNJU I PROMET KOZMETIKE
Niš, ul. Vazduhoplovaca bb, telef: 018/584-916, 584-917
Tekući računi: 170-2808-29, 205-14672-13
PIB-100619242

<p>ISTORIJSKI ARHIV NIŠ</p> <p>01 Br 1/78-05 od 20.06.2005.g.</p> <p style="text-align: center;">N I Š</p>	<p>Vaš znak: 01 Br 1/78-05</p> <p>Nas znak: 06 Br.5945</p> <p>Datum: 14.07.2005.g.</p> <p>Dokument br:</p>
--	--

Predmet: **Obaveštenje.**

Poštovani,

Obaveštavamo Vas da smo u svemu postupili po Zapisniku o pregledu arhivske građe i registraturskog materijala /1 Br 1/78-05 od 20.06.2005.g. odnosno izvršili smo sve što je istim naloženo.

Uvidom na licu mesta mogli ste videti da je arhivska građa i registraturski materijal čuvan i sreden u uslovnoj prostoriji tako da je zaštićen od uništenja i propadanja. Tako će biti i nadalje, te je na taj način tačka 1. ispunjena tačka 1. Vašim konstatacijama da i dalje treba da čuvamo arhivsku građu i registraturski materijal shvatamo kao kompliment i odobravanje načina na koji to radimo.

U vezi tačke 2. vašeg zapisnika, dostavljamo Vam kratak istorijat Preduzeća, Statut, Rešenje Agencije za oprivedne registre br.4720/2005, kao i Odluku o planu arhivskih oznaka.

U vezi tačke 3. dostavljamo Vam Pravilnik o kancelarijskom i erhivskom poslovanju i Listu kategorija registraturskog materijala sa rokovima čuvanja, obe u 2. primerka, te od Vas molimo saglasnost.

Komisija za izlučivanje bezvrednog registraturskog materijala kome je rok istekao smo formirali. Komisija će raditi po potrebi, te će uredno zahtev proslediti Arhivu radi dobijanja Rešenja za uništenje bezvrednog materijala kome je istekao rok.

U vezi tačke 4. dostavljamo vam fotokopiju Arhivske knjige.

U vezi tačke 5. dostavljamo Vam Odluku o planu organizacionih jedinica na osnovu koga vršimo zavedenje akata u delovodnik. Naložene rokove smo u potpunosti ispoštovali!

Zahvaljujemo za uputstva, pomoć i saradnju! S poštovanjem,

Mila Ristić, direktor

AURA
Uo. d. Niš, Yugoslavia

**Stojanka Bojović
Mirjana Boškočević**

**Experiences in Conducting Competent Supervision
at Private Entrepreneurs as Creators of Archival Material
and Registry Materials under Jurisdiction
of the Historical Archives Niš**

Summary

Considering the fact that Niš region has approximately 3000 private companies, and that only in Niš approximately 2000 of them are registered, we can state that we have visited only a small number of private creators. It is a fact that in the office for protection and preservation of materials outside of the Archive only two professional workers are employed and regarding that our authority encompasses large number of creators, we can be satisfy with the number of the creators we visit.

By adopting the Law on Archival Materials and Archives and by its enforcement the protection of the archival materials and registry materials at these creators will be completely legally determined.